

ONGLI ISTE'MOL - BUGUNNING TANLOVI, ERTANING KELAJAGI.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18478040>

Mirzaeva Komola Normurod qizi

*SamDVMCHBUTF Iqtisodiyot, buxgalteriya hisobi
va audit kafedrasi o'qituvchsi*

Abduzoirov Sarvarbek Sanjar o'g'li

SamDVMCHBUTF Iqtisodiyot fakulteti talabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada ongli iste'mol tushunchasi, uning zamonaviy jamiyatdagi ahamiyati hamda aholining moliyaviy xulq-atvori tahlil qilinadi. Tadqiqotda insonlarning zarur bo'lmagan tovar va xizmatlarni xarid qilishi, baland foizli kreditlardan noto'g'ri foydalanishi natijasida shaxsiy va oilaviy iqtisodiy inqirozlarga duch kelayotgani yoritilgan. Shuningdek, aholining moliyaviy savodxonligi pastligi, pulni rejalashtirish va boshqarish ko'nikmalarining yetishmasligi asosiy muammo sifatida ko'rsatib o'tiladi. Maqolada puxta o'ylamay qabul qilingan moliyaviy qarorlarning farzandlar kelajagiga salbiy ta'siri ochib berilib, ongli iste'molni shakllantirish zarurligi asoslab beriladi.*

Аннотация: *В данной статье рассматривается понятие осознанного потребления и его значение в условиях современной экономики. Анализируется проблема приобретения населением товаров и услуг, не являющихся жизненно необходимыми, а также использование высокопроцентных кредитов, приводящих к личным и семейным экономическим кризисам. Особое внимание уделяется недостаточному уровню финансовой грамотности, отсутствию навыков управления доходами и расходами. В статье подчёркивается, что необдуманные финансовые решения родителей напрямую угрожают будущему их детей, ограничивая возможности образования и развития. Обосновывается необходимость формирования культуры осознанного потребления в обществе.*

Annotation: *This article examines the concept of conscious consumption and its importance in modern society. It analyzes how the purchase of unnecessary goods and services, along with the misuse of high-interest consumer loans, leads individuals and families into financial crises. Particular attention is paid to the lack of financial literacy, insufficient skills in money management, and poor financial planning. The article emphasizes that poorly considered financial decisions made by parents pose serious risks to their children's future by limiting educational and developmental opportunities. The study highlights the need to promote conscious consumption as a key factor in ensuring long-term economic stability.*

Kalit so'zlar: *ongli iste'mol, moliyaviy savodxonlik, iste'mol krediti, iqtisodiy inqiroz, oilaviy byudjet, moliyaviy xatolar, farzandlar kelajagi.*

Ключевые слова: *осознанное потребление, финансовая грамотность, потребительский кредит, экономический кризис, семейный бюджет, финансовые ошибки, будущее детей.*

Keywords: *conscious consumption, financial literacy, consumer credit, economic crisis, family budget, financial mistakes, children's future.*

KIRISH

Bugungi globallashgan va tezkor dunyoda inson hayoti tobora murakkablashib bormoqda. Texnologiyalar rivoji, reklama industriasining kuchayishi, ijtimoiy tarmoqlarda shakllanayotgan soxta “muvaffaqiyat” tasvirlari insonlarni ongli emas, balki hissiy va impulsiv iste’molga undamoqda. Natijada ko‘plab odamlar o‘z real daromadlari va haqiqiy ehtiyojlarini hisobga olmasdan, zarur bo‘lmagan tovar va xizmatlarni xarid qilmoqda. Bu holat esa shaxsiy moliyaviy inqirozga, qarzdorlik botqog‘iga va eng achinarlisi — kelajak avlodning imkoniyatlarini cheklashga olib kelmoqda.

Ongli iste’mol nima? Ongli iste’mol — bu insonning o‘z daromadlari, ehtiyojlari va uzoq muddatli maqsadlarini hisobga olgan holda xarid qilishidir. Bu faqat arzon mahsulot sotib olish emas, balki “Menga bu haqiqatan kerakmi?”, “Bu xarid mening hayotimga qanday foyda keltiradi?”, “Bu qaror kelajakdagi moliyaviy barqarorligimga ta’sir qilmaydimi?” degan savollarga javob berib qabul qilingan qarordir.

Afsuski, hozirgi kunda ongli iste’mol tushunchasi ko‘plab insonlar uchun begona bo‘lib qolmoqda. Ko‘pchilik reklama, atrofdagilar fikri

yoki vaqtinchalik hissiyotlar ta’sirida xarid qiladi. Bu esa iqtisodiy jihatdan og‘ir oqibatlarga olib keladi.

Bugungi jamiyatda insonlar ko‘pincha ehtiyoj bilan xohishni farqlay olmayapti. Yangi telefon, qimmat avtomobil, so‘nggi model texnika yoki hashamatli to‘y — bularning barchasi ko‘pincha real ehtiyojdan emas, balki jamiyat bosimi va “boshqalardan kam bo‘lmalik” istagidan kelib chiqadi.

Masalan, oylik daromadi o‘rtacha bo‘lgan insonning kredit evaziga qimmat telefon yoki avtomobil sotib olishi iqtisodiy jihatdan mantiqsiz qarordir. Chunki bu xarid unga qo‘shimcha daromad keltirmaydi, aksincha, uzoq muddatli moliyaviy majburiyatlarni yuklaydi. Natijada inson o‘z daromadining katta qismini foiz to‘lovlariga sarflashga majbur bo‘ladi. Shaxsiy moliyaviy inqirozlar ko‘pincha aynan mana shunday kichik, lekin puxta o‘ylab ko‘rilmagan qarorlardan boshlanadi.

So‘nggi yillarda kredit olish osonlashdi. Banklar va mikromoliya tashkilotlari “tez va qulay” shiorlari ostida baland foizli kreditlarni faol taklif qilmoqda. Aholining moliyaviy savodxonligi pastligi esa bu kreditlarning asl xavfini tushunmasdan qarzga botishiga sabab bo‘lmoqda. Ko‘plab

insonlar kreditni real daromad manbaini oshirish uchun emas, balki iste'molni qondirish uchun olmoqda. Bu esa iqtisodiy jihatdan eng xavfli holat hisoblanadi. Chunki iste'mol krediti daromad keltirmaydi, faqat majburiyatni oshiradi.

Eng achinarlisi, ayrim ota-onalar farzandlarining kelajagini o'ylamasdan, hozirgi qulaylik uchun katta qarzlar olishmoqda. Natijada bolalarning ta'limi, sog'lig'i va rivoji uchun ajratilishi kerak bo'lgan mablag'lar kredit foizlariga sarflanib ketmoqda.

Ko'plab iqtisodiy muammolarning asosiy sababi — moliyaviy savodsizlikdir. Aksariyat insonlar byudjet tuzishni, daromad va xarajatlarni rejalashtirishni, jamg'arma yaratishni bilmaydi. Pulni boshqarish o'rniga, pul ularni boshqaradi.

Maktablarda va oilada moliyaviy bilimlarga yetarlicha e'tibor berilmaydi. Natijada insonlar voyaga yetganida daromad topishni o'rganadi, lekin uni qanday saqlash va ko'paytirishni bilmaydi. Bu esa doimiy moliyaviy stress va qarzдорlikka olib keladi.

Moliyaviy savodxonlik — bu boy bo'lish emas, balki mavjud imkoniyatlardan oqilona foydalanishdir. Afsuski, ko'plab ota-onalar bu bilimlarni o'zlari bilmagani sababli farzandlariga ham bera olmayapti.

Ota-onaning bugungi moliyaviy qarorlari farzandlarning ertangi hayotiga bevosita ta'sir qiladi. Qarzдорlik, moliyaviy beqarorlik va doimiy stress

muhitida ulg'aygan bola nafaqat moddiy, balki ruhiy jihatdan ham zarar ko'radi.

Masalan, kreditlar tufayli bolaning sifatli ta'lim olishi, qo'shimcha kurslarga qatnashi yoki sog'lom ovqatlanishi cheklanishi mumkin. Bu esa bolaning kelajakdagi raqobatbardoshligini pasaytiradi. Ongsiz iste'mol natijasida ota-onalar farzandlarining imkoniyatlarini o'z qo'llari bilan qisqartirib qo'ymoqda.

Eng xavflisi, bu holat avloddan-avlodga o'tuvchi moliyaviy muammolarni yuzaga keltiradi. Moliyaviy savodsiz ota-onaning farzandi ham xuddi shu xatolarni takrorlash ehtimoli yuqori bo'ladi.

Ongli iste'mol nafaqat shaxsiy manfaat, balki ota-onalik mas'uliyatidir. Har bir xarid — bu tanlov. Bu tanlov faqat bugungi qulaylikni emas, balki ertangi imkoniyatlarni ham belgilaydi.

Ongli iste'mol qiladigan inson:

- xarid qilishdan oldin ehtiyojini tahlil qiladi;
- kredit olishdan oldin uning oqibatlarini hisoblaydi;
- jamg'arma yaratishga harakat qiladi;
- farzandlarining ta'limi va rivojini ustuvor deb biladi.

Bunday yondashuv jamiyat miqyosida ham iqtisodiy barqarorlikni ta'minlaydi.

Xulosa. Bugungi kunda insonlar iqtisodiy inqirozga tashqi omillar emas, balki ko'pincha o'zlarining noto'g'ri moliyaviy qarorlari sabab tushib qolmoqda. Zarur bo'lmagan iste'mol, baland foizli kreditlar va moliyaviy

savodsizlik — bularning barchasi shaxsiy va oilaviy muammolarni chuqurlashtirmoqda.

Eng achinarlisi, bu xatolar evaziga farzandlar kelajagi xavf ostida qolmoqda. Shuning uchun ongli iste'mol bugungi kunning eng muhim ijtimoiy-iqtisodiy masalalaridan biri hisoblanadi.

Har bir inson bugun qilayotgan tanlovi orqali nafaqat o'z hayotini, balki kelajak avlodning taqdirini ham belgilayotganini unutmasligi kerak. Ongli iste'mol — bu boylik emas, balki mas'uliyat, tafakkur va kelajak oldidagi burchdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Financial Literacy and Sustainable Consumer Behavior – Moliyaviy savodxonlik va barqaror iste'mol xulqini o'rganadigan ilmiy maqola. Bu maqola moliyaviy ta'limning iste'mol qarorlari va barqaror iqtisodiy xulqqa ta'siri haqida ilmiy asos beradi. Financial Literacy and Sustainable Consumer Behavior (MDPI)
2. Sustainable consumer behaviour – Iste'mol xulqining atrof-muhit va barqarorlik kontekstida o'rganilishi (Wikipedia). Bu manba iste'mol turlari va ongli qarorlar strukturasini yoritadi. Sustainable consumer behaviour (Wikipedia)
3. Financial consumers and sustainable finance (OECD) – Moliyaviy iste'molchilar va ularni himoya qilish, barqaror moliya bo'yicha tavsiyalar va kontekst.
4. O'zbekistonda jismoniy shaxslarni kreditlashning xususiyatlari – Kreditlarning umumiy tushunchalari, shartlari va amaliyoti haqida ma'lumot. Kreditlash xususiyatlari (depozit.uz)
5. O'zbekiston moliyaviy savodxonligini oshirish yo'llari – Moliyaviy savodxonlikni oshirish strategiyalari haqida ilmiy maqola ro'yxati va manbalari. Moliyaviy savodxonlik O'zbekistonda (inlibrary.uz)